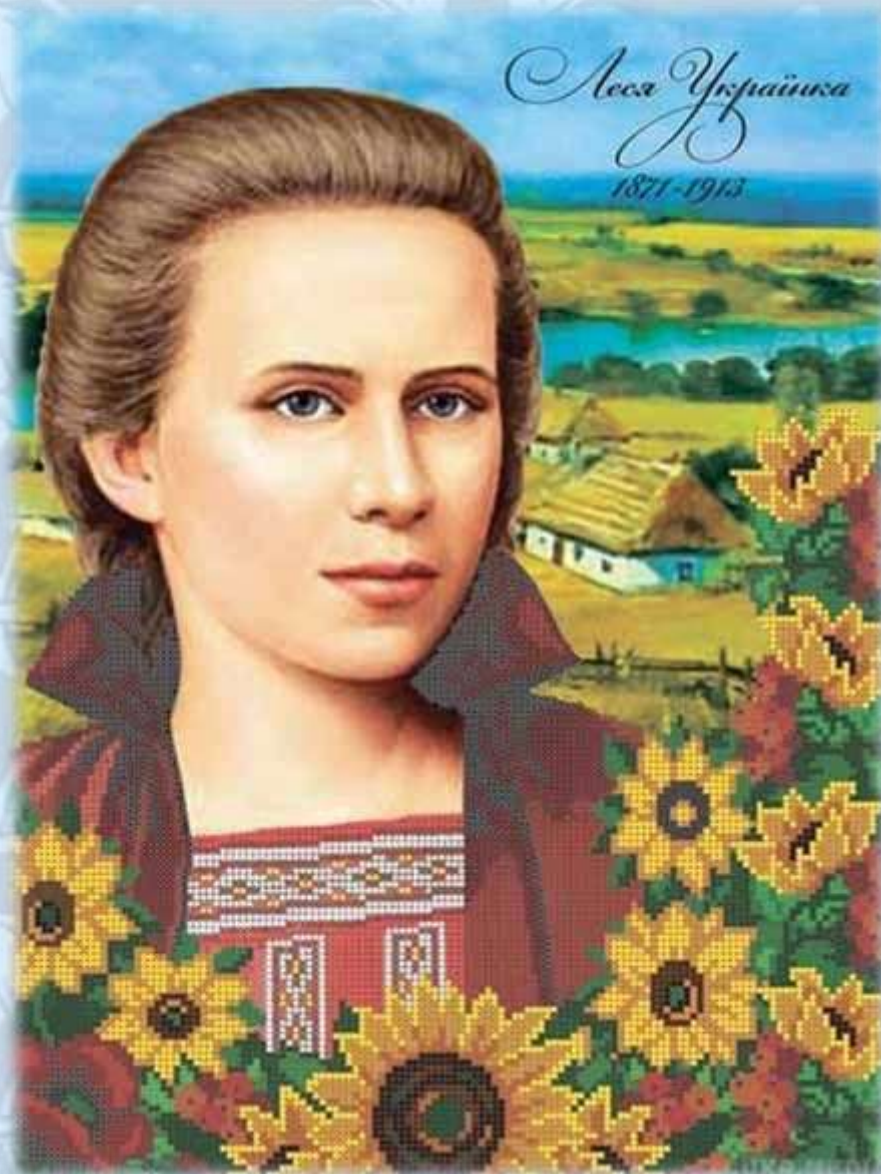

*Я В СЕРЦІ МАЮ ТЕ, ЩО
НЕ ВМИРАЄ*

ЛЕСЯ УКРАЇНКА
(1871 – 1913)

ДОВГО
ЩИРИМИ
СЛОВАМИ
ДО ЛЮДЕЙ
ПРОМОВЛЯТИМУ
Я...

Для людей і сучасників Леся Українка
була просто Ларисою Петрівною Косач
(інколи Косачовою), а після одруження –
Ларисою Квіткою.

Роздумуючи про своє майбутнє, писала:

«Не знаю, чи буде хто з молодшого покоління згадувати коли
про мене...

Але я б хотіла на те заслужити».

Леся Українка народилася 25 лютого 1871р. у місті Новоград-Волинський, тепер Житомирської області. Її народження стало жаданим для батьків, чий шлюб був несподіваним для багатьох знайомих та друзів.

Мати, відома письменниця Олена Пчілка, - ставна чорнокоса красуня зі сміливим поглядом яскравих очей. Вона, здавалосьь, випромінювала енергію, рішучість і впевненість у собі.

Поряд з нею начебто губився її чоловік – світло-русявий, з тихою спокійною усмішкою і лагідними очима. Петро Антонович Косач, юрист за освітою, мав велику охоту до читання, уважно стежив за українською літературою, добре знав світове письменство.

Будинок, в якому народилася Леся Українка

Їхній родовід налічував не одне покоління інтелігентів, і діти виховувалися в кращих традиціях української еліти.

У будинку Косачів постійно збиралися письменники, художники і музиканти, влаштовувалися вечори і домашні концерти.

Основну роль у формуванні поглядів майбутньої письменниці зіграв дядько Лесі – Михайло Драгоманов - вчений, фольклорист, громадський діяч.

М. Драгоманов

Рідною домівкою Леся Українка вважала Колодяжне на Волині, із яким пов'язані спогади дитинства і юності. Разом із сільськими дітками бігала зустрічати череду, купатися в озері, потай від батьків тікала до лісу, сподіваючись зустріти мавку.

Садиба-музей Лесі Українки у с. Колодяжному

Сюди, до Колодяжного, поетеса з радістю поверталася із далеких подорожей та занурювалася в домашні клопоти: разом із рідними збирала в садку ягоди і фрукти, варила варення, шукала нові рецепти заготовок тощо.

Волинь, Полісся – це край, який залишився для неї на все життя наймилішим куточком землі.

Стояла я і слухала весну

Стояла я і слухала весну,
Весна мені багато говорила,
Співала пісню дзвінку, голосну
То знов таємно-тихо шепотіла.

Вона мені співала про любов,
Про молодощі, радощі, надії,
Вона мені переспівала знов
Те, що давно мені співали мрії.

Дитинство Лесі було безхмарним – люблячі батьки, які давали повну свободу у виборі товаришів та занять, великий будинок з розкішним, трохи дикуватим садом, зарослі якого гостинно ховали дітлахів під час їхніх нескінченних ігор та розваг. Найбільше Леся гралася зі старшим на півтора року братом Михайлом. Вони були такі нерозлучні, що їх називали одним ім'ям: **«Мишолосія»**. Маленьку Ларису до п'яти років звали Лосею, а потім дівчинка сама попросила, аби її називали **Леся**.

Красо України, Подолля!

Красо України, Подолля!
Розкинулось мило, недбало!
Здається, що зроду недоля,
Що горе тебе не знавало!
Онде балочка весела,
В ній хороші, красні села,
Там хати садками вкриті,
Срібним маревом повиті,
Коло сел стоять тополі,
Розмовляють з вітром в полі.
Хвилюють лани золотії,
Здається, без краю, – аж знову
Бори величезні, густії
Провадять таємну розмову.
Он ярочки зелененькі,
Стежечки по них маленькі,
Перевиті, мов стрічечки,
Збігаються до річечки,
Річка плине, берег рвучи,
Далі, далі попід кручі...

Красо України, Подолля!
Розкинулось мило, недбало!
Здається, що зроду недоля,
Що горе тебе не знавало!..

Леся не відвідувала гімназії – її єдиним і досить вимогливим вчителем була мати – Ольга Петрівна. Вона розробила власну програму навчання, яка була досить ґрунтовною, і розвивала широкий кругозір дівчинки. Батькові здавалася така освіта недостатньою, але слово Ольги Петрівни було вирішальним: *«Школа зараз же зруйнує моє прагнення виховувати дітей в українській мові»*.

Леся Українка не тільки засвоїла курс загальноосвітніх предметів, вона вивчала також музику, мистецтво, широко і повсякчасно знайомила з явищами світової культури і особливо успішно вивчала іноземні мови. Вивчивши в дитячі роки німецьку, французьку а також грецьку і латинську мови, Леся Українка пізніше вивчила ще й польську, італійську, англійську, болгарську й іспанську.

Мати Лесі Українки
письменниця Олена Пчілка (О.П.Косач)

Інтер'єр вітальні у будинку Косачів

...Катастрофа – вона завжди несподівана. Фатальним для дівчинки днем стало Хрещення 1881 року – вона пішла на річку подивитися, як святять воду. Леся опинилась у самому центрі здійснення обряду – біля льодяного великого хреста, який виблискував на сонці. Під вагою сотень людей лід почав поступово осідати, вода потроху заливала поверхню льоду. Лесини валянки були вже мокрими наскрізь, але про те, щоб вибратися з юрби, годі було й

думати: люди щільним кільцем стояли навкруги - дівчинка навіть рухатися не могла.

А далі жорстокий діагноз: туберкульоз кісток.

І перша серйозна втрата: прощавай, фортепіано, - а вона так захоплювалася музикою, навіть робила перші спроби створення власних композицій. Пізніше вона напише: *«Мені часом здається, що з мене вийшов би далеко кращий музикант, ніж поет, та тільки біда, що натура утяла мені кепський жарт...»*

До мого фортепіано

Мій давній друже! мушу я з тобою
Розстатися надовго... Жаль мені!
З тобою звикла я ділитися журбою,
Вповідувать думки веселі і сумні.
То ж при тобі, мій друже давній, вірний,
Пройшло життя дитячеє моє.
Як сяду при тобі я в час вечірній,
Багато спогадів тоді встає!
Картина повстає: зібравсь гурточок,
Провадить речі, і співа, й гука,
На клавішах твоїх швидкий, гучний
таночок
Чиясь весела виграва рука.
Та хто се плаче там, в другій хатині?
Чие ридання стримане, тяжке?..
Несила тугу кривить такий малій дитині,
Здавило серце почуття гірке.

Чого я плакала тоді, чого ридала?
Тоді ж кругом так весело було...
Ох, певне, лихо серцем почувала,
Що на мене, мов хмара грізна, йшло!
Коли я смуток свій на струни клала,
З'являлась ціла згряя красних мрій,
Веселкою моя надія грала,
Далеко линув думок легкий рій.
Розстаємось надовго ми з тобою!
Зостанешся ти в самоті німій,
А я не матиму де дітися з журбою...
Прощай же, давній, любий друже
мій!

Рано виявився у Лесі й поетичний талант.

У дев'ять років написала перший вірш «Надія», присвячений тітці

О. Косач, яка була заслана до Сибіру за політичні погляди.

Надія

Ні долі, ні волі у мене нема,

Зосталася тільки надія одна:

Надія вернутись ще раз на Україну,

Поглянути ще раз на рідну країну,

Поглянути ще раз на синій Дніпро, –

Там жити чи вмерти, мені все одно;

Поглянути ще раз на степ, могилки,

Востаннє згадати палкії гадки...

Ні долі, ні волі у мене нема,

Зосталася тільки надія одна.

Коли дівчині було тринадцять років, з'явився її перший друкований вірш «Конвалія». Передбачлива мати, відсилаючи вірші доньки до друку в Галичину, підписувала їх псевдонімом «Леся Українка». Здрібніле ім'я «Леся», бо дівчинка була ще малою. «Українка» - значить дівчина з України. Так Олена Пчілка назавжди поєднала долю Лесі з долею України.

Конвалія

Росла в гаю конвалія
Під дубом високим,
Захищалась від
негоди
Під віттям широким.
Та недовго
навтішалась
Конвалія біла, –
І їй рука чоловіча
Віку вкоротила.
Ой понесли конвалію
У високу залу,
Понесла її з собою
Панночка до балу.

Ой на балі веселая
Музиченька грає,
Конвалії та музика
Бідне серце крає.
То ж панночка в веселому
Вальсі закрутилась,
А в конвалії головка
Пов'яла, схилилась.
Промовила конвалія:
"Прощай, гаю милий!
І ти, дубе мій високий,
Друже мій єдиний!"
Та й замовкла. Байдужою
Панночка рукою

Тую квіточку зів'ялу
Кинула додолу.
Може, й тобі, моя панно,
Колись доведеться
Згадать тую конвалію,
Як щастя минеться.
Недовго й ти, моя панно,
Будеш утішатись
Та по балах у веселих
Таночках звиватись.
Може, колись оцей милий,
Що так любить дуже,
Тебе, квіточку зів'ялу,
Залишить байдуже!..

Сафо

Над хвилями моря, на скелі,
Хороша дівчина сидить,
В лавровім вінку вона сяє,
Співецькую ліру держить.
До пісні своєї сумної
На лірі вона приграє.
І з піснею тою у серці
Велика їй туга встає.
В тій пісні згадала і славу
Величну свою, красний світ,
Лукавих людей, і кохання,
І зраду, печаль своїх літ,
Надії і розпач... Дівчина
Зірвала лавровий вінець
І в хвилях шумливого моря
Знайшла своїй пісні кінець.

Які показові та змістовні псевдоніми найвидатніших українських поетів, обрані ними самими чи визначені для них поколіннями:
Тараса Шевченка найменовано Кобзарем, Івана Франка – Каменярем,
Ларису Косач – Лесею Українкою.
І в кожному імені найглибший зміст, повнота поезії, вияв гідності.

Тарас Шевченко

Іван Франко

Леся Українка

Становлення творчої індивідуальності поетеси відбувалося інтенсивно. Вже оцінюючи першу книжку Лесі Українки, Франко назвав її найважливішим здобутком нашої літератури за той рік.

Справді, вона виділялася на літературному полі громадянськими мотивами, оптимістичним звучанням, ритмічними пошуками.

Журнали, у яких були надруковані перші вірші Лесі Українки

Перша збірка поезій

Схиляємось перед мужністю поетеси: вона творила,
долаючи щодня фізичний біль,
гнітючий настій, зумовлений недугою.

Вірш «Contra spem spero», написаний Лесею Українкою
2 травня 1890 року, входив до збірки «На крилах пісень»
(contra spem spero від лат. – без надії сподіваюсь).

Головною ідеєю віршу є підняття духу та надії на те, що після чорної
життєвої смуги буде біла. Вона запевняє, що якщо вірити у добро, коли навіть
немає віри, світ змінюється на краще і всі негаразди легше пережити, коли
знайти останню краплю надії. Ліричним героєм є сам автор – людина, яка хоче
жити щасливо і намагається закрити очі на усі нещастя, які звалилися їй на
плечі...

Contra spem spero! * Без надії сподіваюсь! (Лат.)

Гетьте, думи, ви хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози
сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть, думи сумні!

Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

І від сліз тих гарячих розтане
Та кора льодовая, міцна,
Може, квіти зійдуть — і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

В довгу, темную нічку невидну
Не стулю ні на хвильку очей —
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Так! я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть, думи сумні!

Віктор Зарецький. Леся Українка в гурті «Плеяда»

Маючи активну громадянську позицію, Леся Українка просто не могла оминути в своїй творчості суспільно-політичних тем.

І все-таки до тебе думка лине...

І все-таки до тебе думка лине,
Мій занапащений, нещасний краю,
Як я тебе згадаю,
У грудях серце з туги, з жалю гине.

Сі очі бачили скрізь лихо і насилля,
А тяжчого від твого не видали,
Вони б над ним ридали,
Та сором сліз, що ллються від безсилля.

О, сліз таких вже вилито чимало, —
Країна ціла може в них втопитись;
Доволі вже їм литись, —
Що сльози там, де навіть крові мало!

Автограф Лесі Українки

Скрізь плач, і стогін, і ридання,
Несмілі поклики, слабі,
На долю марні нарікання
І чола, схилені в журбі.
Над давнім лихом України
Жалкуєм-тужим в кожний час,
З плачем ждемо тії години,
Коли спадуть кайдани з нас.
Ті сльози розтроюдять рани,
Загоїтись їм не дадуть.
Заржавіють від сліз кайдани,
Самі ж ніколи не спадуть!
Нащо даремнії скорботи?
Назад нема нам воріття!
Берімось краще до роботи,
Змагаймось за нове життя!

Слово, чому ти не твердая криця

Слово, чому ти не твердая криця,
Що серед бою так гостро іскриться?
Чом ти не гострий, безжалісний меч,
Той, що здійма вражі голови з плеч?

Ти, моя щира, гартована мова,
Я тебе видобуть з піхви готова,
Тільки ж ти кров з мого серця
проллеш,
Вражого ж серця клинком не
проб'єш...

Вигострю, виточу зброю іскристу,
Скільки достане снаги мені й хисту,
Потім її почеплю при стіні
Іншим на втіху, на смуток мені.

Слово, моя ти єдина зброе,
Ми не повинні загинуть обоє!
Може, в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечем на катів.

Брязне клинок об залізо кайданів,
Піде луна по твердинях тиранів,
Стрінеться з брязкотом інших мечей,
З гуком нових, не тюремних речей.

Месники дужі приймуть мою зброю,
Кинуться з нею одважно до бою...
Зброе моя, послужи воякам
Краще, ніж служиш ти хворим рукам!

Леся Українка в Сан-Ремо

Кохання, що пройшло через все її життя, Леся зустріла біля моря – моря, котре так зачаровувало її. Воно могло бути лагідним і грізним, тихим і бурхливим – але завжди таїло в собі таємницю, розгадка якої дорівнювала розгадці таємниці життя. Вона любила дивитися, як сонце великою краплею падало в хвилі, як вогнисте світило велично сходило над обрієм, опромінюючи яскравим світлом і землю, і море, і серце...

І безмежне море, що дарувало відчуття дотику до вічності, подарувало їй надію на зцілення, на палке кохання...

Тиша морська

В час гарячий полудневий
Виглядаю у віконце:
Ясне небо, ясне море,
Ясні хмарки, ясне сонце.
Певно, се країна світла
Та злотистої блакиті,
Певно, тут не чули зроду,
Що бува негода в світі!
Тиша в морі... ледве-ледве
Колихає море хвилі;
Не колишуться од вітру
На човнах вітрила білі.
З тихим плескотом на берег
Рине хвилечка перлиста;
Править хтось малим човенцем,
В'ється стежечка злотиста.

Править хтось малим човенцем,
Стиха весла підіймає,
І здається, що з весельця
Щире золото спадає.
Як би я тепер хотіла
У мале човенце сісти
І далеко на схід сонця
Золотим шляхом поплисти!
Попливла б я на схід сонця,
А від сходу до заходу,
Тим шляхом, що проложило
Ясне сонце через воду.
Не страшні для мене вітри,
Ні підводнії каміння, —
Я про них би й не згадала
В краю вічного проміння

Її обранця звали Сергій.

Сергій Костянтинович Мержинський.

Знайомство відбулося в Криму. Він був наче
омріяний з дитинства лицар – одухотворений і
прекрасний, революціонер, надзвичайна
людина. В житті дівчини назавжди оселилося
велике кохання, якому Леся не могла і не хотіла
опиратися. І вона обрала його сама.

Мержинський був освіченою людиною, цікавим співрозмовником. Вони
стали близькі духовно, їх зв'язували теплі і довірливі стосунки, але... Сергій
кохав іншу жінку. І Леся знала про це. Дуже скоро між ними відбувається
розмова, яка розставляє всі крапки над «і» в їхніх відносинах, і Леся мужньо
сприймає «ні», сказане коханим.

Відповідь

Не жаль мені, що я тебе кохаю,
Та в нас дороги різно розійшлись.
Ні, не кажи, що зійдуться колись!
Не зійдуться, мій друже, я те знаю.
Моє кохання – то для тебе згуба:
Ти наче дуб високий та міцний,
Я ж наче плющ похилий та смутний, –
Плюща обійми гублять силу дуба.
Та без притулку плющ зелений в'яне,
Я не зав'яну, я знайду руїни,
Я одягну обдерті, вбогі стіни,
Зелений плющ оздобою їм стане.
В країну смутку вітерець прилине
І принесе мені луну розмови
Від мого дуба любого з діброви, –
І спогад любих літ повік не згине.

Хотіла б я тебе, мов плющ, обняти

Хотіла б я тебе, мов плющ, обняти,
Так міцно, щільно, і закрить од світа,
Я не боюсь тобі життя одняти,
Ти будеш, мов руїна, листом вкрита.
Плющ їй дає життя, він обіймає,
Боронить від негоди стіну голу,
Але й руїна стало так тримає
Товариша, аби не впав додолу.
Їм добре так удвох, – як нам з тобою, –
А прийде час розсипатись руїні, –
Нехай вона плюща сховає під собою.
Навіщо здався плющ у самотині?
Хіба на те, аби валятись долі
Пораним, пошарпаним, без сили
Чи з розпачу повитись на тополі
І статися для неї гірш могили?

Леся Українка і С.Мержинський

Були і зустрічі, і прощання. Протягом майже чотирьох років. Чотири найщасливіших роки – попри все... Безмежна радість полонила душу, коли чула рідний голос, ненароком торкалася його тонкої руки з довгими нервовими пальцями. Були листи. Але в жодному з них не знаходила навіть натяку на те, чого так молила душа.

Твої листи завжди пахнуть зов'ялими трояндами...

Твої листи завжди пахнуть зов'ялими трояндами, ти, мій бідний, зів'ялий квіте! Легкі, тонкі пахощі, мов спогад про якусь любу, минулу мрію. І ніщо так не вражає тепер мого серця, як сії пахощі, тонко, легко, але невідмінно, невідборонно нагадують вони мені про те, що моє серце віщує і чому я вірити не хочу, не можу. Мій друже, любий мій друже, створений для мене, як можна, щоб я жила сама, тепер, коли я знаю інше життя? О, я знала ще інше життя, повне якогось різкого, пройнятого жалем і тугою щастя, що палило мене, і мучило, і заставляло заламувати руки і битись, битись об землю, в дикому бажанні згинутися, зникнути з цього світу, де щастя і горе так божевільно сплелись... А потім і щастя, і горе обірвалися так раптом, як дитяче ридання, і я побачила тебе. Я бачила тебе і раніше, але не так прозоро, а тепер я... пішла до тебе всею душею, як сплакана дитина іде в обійми того, хто її жалує.

Якою була її любов? У тієї любові були руки, щоб допомагати коханому, у неї були ноги, щоб спішити на допомогу у біді й хворобі, у неї були очі, щоб бачити горе і нужду, у неї були вуха, щоб чути тихі його зітхання, у неї була душа, щоб взяти його біль, - ось якою була її любов...

Пам'ять про свою любов до Сергія Мержинського Леся пронесла через все своє життя, і туга за коханням, яке так і не стало долею, ятрить душу до останнього її подиху.

Все, все покинуть, до тебе полинуть

Все, все покинуть, до тебе полинуть,
Мій ти єдиний, мій зламаний квіте!
Все, все покинуть, з тобою загинуть,
То було б щастя, мій згублений світе!
Стать над тобою і кликнуть до бою
Злую мару, що тебе забирає,
Взять тебе в бою чи вмерти з тобою,
З нами хай щастя і горе вмирає.

Уста говорять: «Він навіки згинув!»

Уста говорять: «Він навіки згинув!»
А серце каже: «Ні, він не покинув!»
Ти чуєш, як бринить струна якась
тремтяча?
Тремтить-бринить, немов сльоза гаряча,
Тут в глибині і б'ється враз зі мною:
«Я тут, я завжди тут, я все з тобою!»

Так завжди, чи в піснях забути хочу муку,
Чи хто мені стискає дружньо руку,
Чи любая розмова з ким ведеться,
Чи поцілунок на устах озветься,
Струна бринить лагідною луною:
«Я тут, я завжди тут, я все з тобою!»

Чи я спущусь в безодні мрій таємні,
Де постаті леліють ясні й темні,
Незнані й знані, і наводять чари,
І душу опановують примари,
А голос твій бринить, співа з журбою:
«Я тут, я завжди тут, я все з тобою!»

Чи сон мені склепить помалу вії,
Покриє очі втомлені від мрії,
Та крізь важкі, ворожії сновиддя
Я чую голос любого привида,
Бринить тужливо з дивною журбою:
«Я тут, я завжди тут, я все з тобою!»

І кожний раз, як стане він бриніти,
Тремтять в моєму серці тії квіти,
Що ти не міг їх за життя зірвати,
Що ти не хтів їх у труну сховати,
Тремтять і промовляють враз зо
мною:
«Тебе нема, але я все з тобою!»

Характерною тематичною особливістю спадщини Лесі Українки є велика кількість творів, присвячених змалюванню краси природи, гармонійного єднання людини з оточуючим світом.

Стояла я і слухала весну...

Стояла я і слухала весну,
Весна мені багато говорила,
Співала пісню дзвінку, голосну
То знов таємно-тихо шепотіла.

Вона мені співала про любов,
Про молодощі, радощі, надії,
Вона мені переспівала знов
Те, що давно мені співали мрії.

Багато творів написала вона для дорослих. Але не забула й за дітей, бо дуже їх любила. Не лише для рідних писала Леся Українка казки, вірші й поеми. Вона дбала, щоб усі діти мали, що читати...

Колискова

Місяць яснесенький
Промінь тихесенький
Кинув до нас.
Спи ж ти малесенький,
Пізній бо час.

Любо ти спатимеш,
Поки не знатимеш,
Що то печаль;
Хутко прийматимеш
Лихо та жаль.

Тяжка годинонько!
Гірка хвилинонько!
Лихо не спить...
Леле, дитинонько!
Жить — сльози лить.

Сором хилитися,
Долі коритися!
Час твій прийде
З долею битися, —
Сон пропаде...

Місяць яснесенький
Промінь тихесенький
Кинув до нас...
Спи ж ти,
малесенький,
Поки є час!

Климент Квітка

Тридцяти шести років Лесі судилося зв'язати життя з людиною, яка боготворила її і була з нею до останнього дня її життя. Климент Квітка. За фахом юрист. Тихий, спокійний, урівноважений, скромний. Він захоплювався музикою, особливо народними піснями: збирав і видавав фольклорні музичні збірники, був талановитим музикознавцем.

Вінчання відбулося у Києві, 25 липня 1907 року. Леся відчувала, що сімейне життя її не може бути довгим, - їй не так багато залишилося милуватися цим світом... Але вона була впевнена, що **в її долю зазирнуло сонце – нехай осіннє, але все ж тепле і лагідне.**

Мріє, не зрадь!

Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила,
Стільки безрадісних днів, стільки безсонних
ночей.

А тепера я в тебе остатню надію вложила.

О, не згасни ти, світло безсонних очей!

Мріє, не зрадь! Ти ж так довго лила свої чари
в серце жадібне моє, сповнилось серце ущерть,
вже ж тепера мене не одіб'ють від тебе
примари,

не зляка ні страждання, ні горе, ні смерть.

Я вже давно інших мрій відреклася для тебе.

Се ж я зрікаюсь не мрій, я вже зрікаюсь життя.

Вдарив час, я душею повстала сама проти себе,
і тепер вже немає мені вороття.

Тільки – життя за життя! Мріє, станься живою!

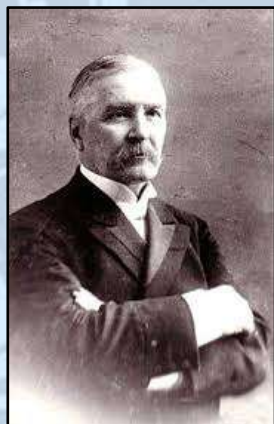
Слово, коли ти живе, статися тілом пора.

Хто моря переплив і спалив кораблі за собою,
той не вмере, не здобувши нового добра.

Мріє, колись ти літала орлом надо мною, –
дай мені крила свої, хочу їх мати сама,
хочу дихать вогнем, хочу жити твоєю весною,
а як прийдеться згинуть за тее – дарма!

Особливе місце у творчій біографії Лесі Українки займає фольклор, він органічно входить у поетичний світ письменниці. Вона записує з уст селян обряди, пісні, думи, балади, казки... Леся Українка друкує в “Житі і слові” підбірку **“Купала на Волині”**. Широтою інтересів відзначається рукописний зошит пісень із села Колодяжне, куди ввійшли веснянки, колядки, весільні, родинно-побутові, жнивварські та ліричні пісні. Під час перебування у Карпатах поетеса записувала гуцульські мелодії; у 1903 році вона друкує збірник **“Дитячі гри, пісні, казки”**. У 1904 році у неї виникає задум видати **“Народні пісні до танцю”** (54 тексти). Леся Українка стає ініціатором видання українського героїчного епосу, у 1908 році записує на фонографі думи у виконанні кобзаря з Харківщини Г. Гончаренка. 30 записів веснянок і обжинкових пісень з голосу Лесі Українки зробив композитор **Микола Лисенко**. 225 пісень увійшли до книги **“Народні мелодії»** з голосу Лесі Українки”, яку впорядкував і видав 1917 року Климент Квітка.

Микола Лисенко

Фонограф

Безсумнівно, унікальним художнім явищем у національній духовній спадщині залишається поетичний театр Лесі Українки. Беручи за основу своїх творів теми і сюжети, що не раз опрацьовувалися великими письменниками, поетеса зуміла переселити їх на національний ґрунт, якнайтісніше пов'язавши з національно-визвольною боротьбою українського народу проти реакційної системи царату.

Великою патріоткою показала себе Леся Українка, створивши драматичну поему «Бояриня». В ній з особливою силою зазвучала втілена в національному сюжеті ідея незалежності України, створено образ жінки з високим почуттям національної гідності, котра й на чужині залишається Українкою.

Драматичну спадщину Лесі Українки називають «поетичним театром» - це понад двадцять діалогів, драматичних поем, монументальних віршованих п'єс. Поетичні вони і в іншому розумінні: в них пломеніють світлі ідеали, в них гострі словесні двобої, напади і відбивання словом, як на справжніх турнірах; конфлікти, характери, світогляди контрастні, вчинки рішучі.

Щоб раб став вільним, потрібна свідомість прагнень. На тему розтрощення ярма духовного написана драматична поема **«В катакомбах»**.

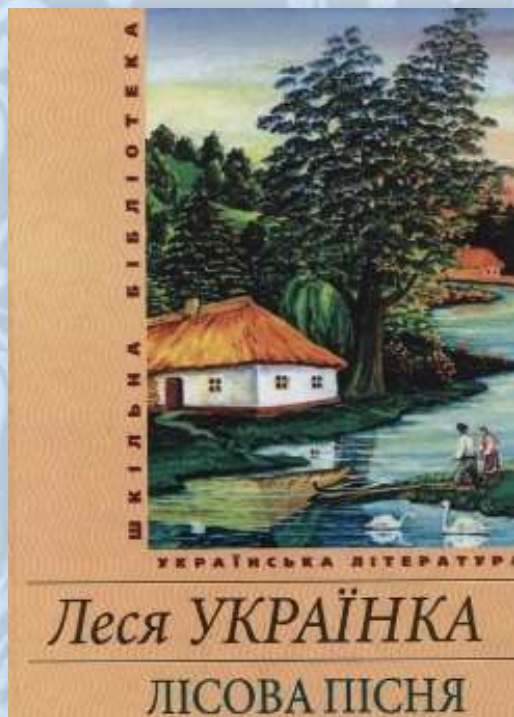
“Камінний господар” - одна з найцікавіших версій легенди про Дон Жуана, до образу якого зверталось багато великих художників. На відміну від традиційних тлумачень образу Дон Жуана в численних варіаціях «Камінного гостя» як протестанта проти догм гріховності і ханжества, наголос зміщується на питання свободи і влади. Тож Дон Жуан поступається місцем головного героя донні Анні. Вони обоє розриваються між світлими ідеалами і прагненнями до необмеженого панування. Їхні важкі й похмурі постаті відтінює яскравий образ Долорес, яка любить людину великим і ніжним серцем.

Драматичну поему «Оргія», закінчену у березні 1913 р., можна вважати лебединою піснею Лесі Українки.

Тема трагічної долі митця-патріота висвітлюється тут у кількох аспектах. А трагізм життя грецького композитора і музиканта Антея зумовлений насамперед колоніальним становищем його батьківщини. Звідси – гострота психологічного конфлікту, який рухає дію. Страждання Антея пов'язане із занепадом рідної культури, адже її носії заради матеріальних вигод переходять на службу до колонізаторів.

Тут закабалення і присвоєння латинянами древньої культури еллінів проектується на такі ж нерівноправні стосунки поневоленої України і царської Росії.

Апогеєм творчості Лесі Українки бачиться «**Лісова пісня**». Нею поетеса виспівала свою любов до милої та рідної з дитинства Волині, багатої на ліси й озера, на казки й пісні. Це – художньо-філософська п'єса, в якій поєднались реальність (Лукаш) і казковість (Мавка). Зливши воєдино два живлющі струмені, Леся Українка витворила своєрідний жанр драми-феєрії, який доти не мав аналогів в українській літературі.

Образ Мавки став уособленням роздумів письменниці про роль високого, прекрасного, роль мистецтва у розбудженні духовних начал людини, у її піднесенні до розуміння власного призначення на землі.

«Лісова пісня» - це гімн єднанню людини й природи, щира лірично-трагедійна драма-пісня про велич духовного, про порив людини до щастя, про складні, болісні шляхи до нього, до реалізації високої мрії.

Лісова пісня

(уривок – останній монолог Мавки)

О, не журися за тіло!
Ясним, вогнем засвітилось воно,
чистим, палючим, як добре вино,
вільними іскрами вгору злетіло.
Легкий, пухкий попілець
ляже, вернувшись, в рідну землю, –
стане початком тоді мій кінець.
Будуть приходити люди,
вбогі й багаті, веселі й сумні,
радощі й тугу несмені,
їм промовляти душа моя буде.
Я обізвуся до них
шелестом тихим вербової гілки,
голосом ніжним тонкої сопілки,
смутними росами з вітів моїх.
Я їм тоді проспівую
все, що колись ти для мене співав,
ще як напровесні тут вигравав,
мрії збираючи в гаю..
Грай же, коханий, благаю.

Останні роки Леся Українка жила в Грузії та Єгипті.
Невблаганно прогресувала хвороба. Перемагаючи тяжкі страждання,
вона знаходила силу працювати.

*Хто вам сказав, що я
слабка,
Що я корюся долі?
Хіба тремтить моя рука
Чи пісня й думка кволі?
Ви чули, раз я завела
Жалі та голосіння, –
То ж була буря весняна,
А не сльота осіння.
А восени... Яка журба,
Чи хто цвіте, чи в'яне,
Тоді й плакучая верба
Злото-багряна стане.
Коли ж суворая зима
Покриє барви й квіти –
На гробі їх вона сама
Розсипле самоцвіти.*

На світанку **19 липня (ст. ст.) 1913** року вона згасла, наче тоненька свічка...
Відлетіла ніжна і мужня душа великої поетеси України – на крилах її пісень.

Леся Українка з матір'ю

Кожен шанувальник генія Лесі Українки мусить пережити горе, яке спіткало її матір. – дочка була для неї, талановитої Олени Пчілки, ще й соратником на ниві рідного красного письменства.

Пише Олена Пчілка до найближчої Лесиної подруги, посестри Ольги Кобилянської:

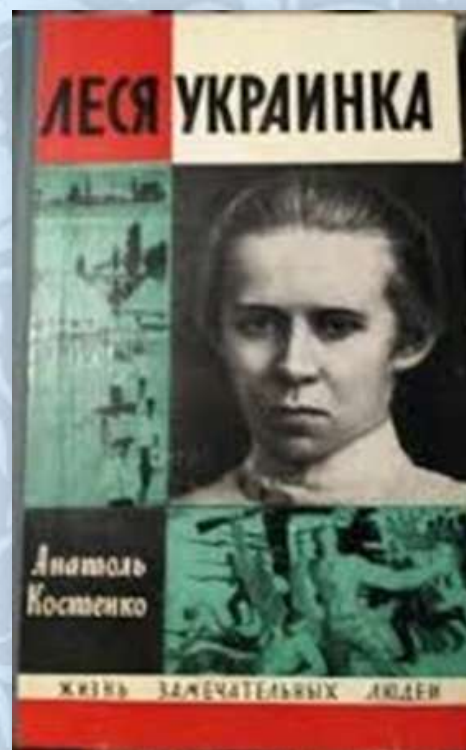
Леся Українка і
Ольга Кобилянська

«...Нема Лесі! Не тільки боляче, але яось дивно уявити собі се. Такий величний вогонь перестав горіть, такий Високий і тонкий інтелект перестав жити, думати, працювати! Мов вітром здмухнуло сю прекрасну, так багато обдаровану істоту!.. Нащо так ведеться на світі?!»

З іменем Лесі Українки в українську літературу ввійшов письменник-громадянин, письменник-патріот, співець осяйних ідеалів людства.

Іван Франко мав підстави ще в 1898 році сказати:

«Від часу Шевченкового «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст сеї слабосилої, хворої дівчини... Україна, на наш погляд, не має поета, щоб міг силою і різносторонністю свого таланту зрівнятися з Лесею Українкою».

Похована Леся Українка на Байковому цвинтарі, поряд з батьком та братом Михайлом, а невдовзі там спочила і мати.

На могилі стоїть пам'ятник – погруддя. Голова Лесі повернута трохи вбік, вона дивиться в одну їй відому далечінь. І здається, що нібито її могила розміщена під іншим кутом, ніж решта поряд, – чи то й справді так? То символічно – бо при народженні її відзначили боги, подарувавши їй талант і натхнення, мужність і ніжність.

Художня спадщина Лесі Українки належить не тільки українському народові, а й входить до всесвітньої скарбниці художнього слова. Твори поетеси перекладені багатьма європейськими мовами. Вони систематично видаються, ретельно досліджуються науковцями. Твори нашої геніальної письменниці складають ті вічні книжки, що витримують найскладніші випробування – іспит часу.

Расул Гамзатов

Говори на пленительной мове

Не колышется лист в тишине,
Ветер в степь улетел, куролеса.
Это ты говоришь со мной, Леся,
Или музыка слышится мне?

В языке моем сабельный лязг
Пронизал почти каждое слово,
И полна упоительных ласк
Не твоя ль, златоустая, мова?

Ты со мною на ней говори,
Завораживай снова и снова,
Хоть из каждых пяти –
только три
Понимаю украинских слова.

Но зачем к переводу хитро
Прибегать по сегодняшней моде?
Золотое теряет перо
Слово-птица в ином переводе.

Начинаю весь свет забывать,
Ты затмила его не собой ли?
Как черны твои брови соболями,
Звездны очи и празднична стать!

Отзываться тебе до зари
Стану каждою капелькой крови,
Только лаской меня одари,
Говори на пленительной мове.
Перевод с аварского Я. Козловского

Ім'я поетеси давно стало
легендарним. На честь Лесі Українки
названо астероїд № 2616.

Її поезія не тільки не згасла, а навпаки
– з кожним десятиріччям спалахує все
новим і яскравішим вогнем.

Леся не раз казала:
«Світ іде до кращого», - і не помилилась.

Здійснюється її геніальне
пророкування про саму себе:

Як умру, на світі запалає

Покинутий вогонь моїх пісень.

І стримуваний племін засіє,

Вночі запалений, горітиме удень.

Пам'ятник Лесі Українці в Телаві (Грузія)

Я не бачив тебе нездужою
І не чув про жалі і втому,
Серед літа ідеш із ружами
На Вкраїну до свого дому;

Де Волинщина І Поліщина,
Грає зорями синь обічна,
Де життя твоє не заміщене,
Лесю, Лесю, легендо вічна!

А.Малишко

з вересня 1973 року у Києві було відкрито пам'ятник найвидатнішій
поетесі українського народу Лесі Українці.